

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 6, Issue 1, March 2018, p. 436-445

Received	Reviewed	Published	Doi Number
13.02.2018	16.03.2018	30.03.2018	10.18298/ijlet.2719

Teaching Grammar Through Active or Passive in Foreign Language Education

Rıfat GÜNDAY¹

ABSTRACT

Different approaches, methods and techniques were always developed, and the developmental process is going ahead about the functions of foreign language teaching. One of the most discussed topics in the approach, methods and techniques is grammar teaching. Discussions about teaching grammar seem to focus on two points. One of them is what is the place of language knowledge in foreign language education. The second is the way in which the teaching of grammar should be continued. From past to present, when we take a look at the methods of teaching foreign languages, it is seen that some methods determine grammatical teaching as a primary goal and some methods do not accept grammatical teaching as an aim. It can be said that modern methods developed after cognitive approach adopted a third way. The methods that embrace this third way are on the one hand that foreign language education focuses on the development of the four basic language skills while on the other hand it is understood that the grammar, which is one of the three language components. In this study, it is discussed that which method is more appropriate in terms of success in teaching grammar (active or passive way) in foreign language teaching.

Key Words: Foreign Language Education, Method, Grammar, Teaching, Active and Passive.

Yabancı Dil Eğitiminde Etken (Aktif) Ya Da Edilgen (Pasif) Yolla Dilbilgisi Öğretimi

ÖZET

Yabancı dil öğretiminin nasıl yapılması gerektiği konusunda sürekli farklı yaklaşım, yöntem ve teknikler geliştirilmiş ve geliştirilmeye de devam edilmektedir. Söz konusu yaklaşım, yöntem ve tekniklerde üzerinde önemle tartışılan konulardan bir tanesi de dilbilgisi öğretimidir. Dilbilgisi öğretimi ile ilgili tartışmaların iki noktada odaklandığı görülmektedir. Bunlardan bir tanesi yabancı dil eğitiminde dilbilgisinin yeri ne olmalıdır sorunudur. İkincisi ise dilbilgisi öğretiminin hangi yolla sürdürülmesi gerektiği konusudur. Geçmişten günümüze yabancı dil öğretim yöntemlerine bir göz atıldığında bazı yöntemler dilbilgisi öğretimini öncelikli hedef olarak belirlerken, bazı yöntemlerin dilbilgisi öğretimini amaç olarak benimsemedikleri görülmektedir. Özellikle bilişsel yaklaşımdan sonra gelişen çağdaş yöntemlerin ise üçüncü bir yolu benimsedikleri söylenebilir. Bu üçüncü yolu benimseyen yöntemler bir yandan yabancı dil eğitiminin dört temel dil becerisinin gelişimi üzerine odaklanmasını savunurken, diğer yandan da üç dil bileşeninden birisi olarak kabul edilen dilbilgisine gerektiği ölçüde yer verilmesi anlayışındadırlar. Bu çalışmada yabancı dil eğitiminde etken (aktif) ve edilgen (pasif) şekilde dilbilgisi öğretimi yollarından hangisini izlemenin daha uygun olacağı ve başarıyı nasıl etkileyebileceği sorunu ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Dil Eğitimi, Yöntem, Dilbilgisi, Öğretim, Etken ve Edilgen Yol.

¹ Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, rgunday@omu.edu.tr.

1. Giriş

Yabancı dil eğitiminde dilbilgisi öğretimi konusu hep tartışmalara neden olmuştur. Bu tartışmalar iki konuda yoğunlaşmaktadır. Bunlardan bir tanesi yabancı dil öğretirken dilbilgisine yer verilip verilmemesi sorunu iken, ikincisi dilbilgisi öğretiminin hangi yol izlenerek sürdürüleceği konusudur.

Dilbilgisi öğretiminin tüm bu tartışmalara rağmen yabancı dil eğitiminde yok sayılmamasının en önemli nedeni dinlediğini anlama, konuşma, okuduğunu anlama ve yazma temel dil becerilerinin kazanılması ve geliştirilmesi önemli bir araç konumunda olmasından kaynaklanmaktadır (Günday, 2015:192). Her ne kadar asıl amaç dilbilgisini öğrenmek olmasa da öğrenenler “önce dilbilgisi kurallarını öğrenir ve bu kurallar yardımıyla dildeki dört beceri geliştirilmeye çalışılır.” (Hengirmen, 2006:52)

Genelde dil eğitimi özelde ise yabancı dil eğitiminin tarihçesine bir göz attığımızda ilk başlarda dil eğitiminin adeta dilbilgisi öğretimi ile özdeşleştirildiği görülmektedir. Ana dilinin öğretimi, dilbilgisinin iyi öğrenilmesi anlamına gelmekteydi ve dersler ağırlıklı olarak bu hedefe yönelik olarak planlanıp sürdürülmekteydi. İlkçağdan beri var olan doğal yolla yabancı dil öğrenimi bir tarafa bırakılırsa, 16. ve 17. yüzyıldan itibaren sürdürülen yabancı dil eğitiminin de uzun süre benzer şekilde dilbilgisinin öğretimi olarak algılandığı görülmektedir.

Yabancı dil eğitiminin planlı ve programlı bir şekilde yapılmasına yönelik geliştirilen ilk yöntem olan Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi adından da anlaşılacağı üzere dilbilgisi ağırlıklı bir yöntemdi. Daha sonra ortaya çıkan yöntemlerden Doğrudan Yöntem ve İşitsel-Görsel Yöntemin dilbilgisi öğretimine önem vermediği ve yabancı dil eğitiminde ağırlığın dilbilgisine verilmesini eleştirdikleri görülmektedir. İşitsel-Dilsel Yöntemin ise yapı çalışmaları üzerinden belli ölçüde dilbilgisi öğretimine yer verdiği görülmektedir. Chomsky'nin görüşlerinden de esinlenen Bilişsel Yaklaşım yabancı dilin bilinçli bir şekilde öğrenilen bir süreç olduğunu, bu nedenle de öğrenenlerin neyi, niçin ve nerede kullanacaklarının açık bir şekilde öğretilmesinin ve bilinçli öğrenmenin uygun olacağı görüşündedir. Söz konusu yaklaşımdan sonra ortaya çıkan ve çağdaş yöntemler olarak kabul edilen İletişimsel Yaklaşım, Göreve Dayalı Yaklaşım ve Eylem Odaklı Yaklaşım yabancı dil eğitiminde belli ölçüde dilbilgisi öğretimine ağırlık verilmesi anlayışını benimsemektedirler.

Çağdaş yaklaşım ve yöntemler yabancı dil eğitiminin dinlediğini anlama, okuduğunu anlama, sözlü anlatım ve yazılı anlatım olmak üzere dört temel dil becerisine odaklı sürdürülmesi gerektiği anlayışına dayanmaktadırlar. Bunun yanında dilbilgisi, sözcük bilgisi ve fonetik bilgisini de dil bileşenleri ya da tamamlayıcı beceriler olarak değerlendirip gerekli önemin verilmesinin uygun olduğunu savunmaktadırlar. Söz konusu yöntemler bunlara, önemli bir etmen olarak kültürel boyutu da eklemektedirler.

Yukarıda sözünü ettiğimiz ikinci sorun dil bilgisinin hangi yolla verileceği konusudur. Dilbilgisi öğretimi üzerine dört temel anlayışın tartışıldığı görülmektedir:

- 1) Tümevarım veya tümünden gelim yoluyla
- 2) Örtük veya açık şekilde
- 3) Bağlama dayalı veya bağlam dışı
- 4) Etken veya edilgen şekilde

Biz bu çalışmada dilbilgisi öğretimi konusunda izlenen yolları kısaca ele alıp bunlardan etken ve edilgen yolla dilbilgisi öğretimi şekillerinden hangisini izlemenin daha uygun olacağı sorununu irdeleyeceğiz.

2. Dilbilgisi Öğretiminde İzlenen Başlıca Yollar

Dilbilgisi öğretiminde izlenen yollarla ilgili farklı sınıflandırmaların yapıldığı görülmektedir. Bu sınıflandırmalardan en yaygın olanları şu şekilde yapılmaktadır: tümevarım veya tümünden gelim yoluyla, örtülü veya açık şekilde, bağlama dayalı veya bağlam dışı, etken veya edilgen şekilde (Özçelik, 2012: 179-180). Aşağıda bunları kısaca ele alalım.

2.1. Tümevarım Veya Tümünden Gelim Yoluyla

Tümevarım yoluyla dilbilgisi öğretiminde çalışma ve alıştırmalar, örneklerden hareketle sürdürülmektedir. Verilen örneklerde yer alan kurallar önce kullanım boyutu ile öğretilmektedir. Bir başka deyişle uygulamadan kurama doğru bir yol izlenmektedir. Tümdengelim yoluyla dilbilgisinde ise ders kitabı ya da öğretmen tarafından önce kuralların açık bir şekilde verilmesi ve ardından bu kuralların yer aldığı örnek cümleler üzerinde alıştırmaların yapılması söz konusudur. Tümevarım yoluyla dilbilgisi öğretiminin yararı, kullanılan örneklerden hareketle kural öğrenileceği için kuralı doğrudan kullanım boyutu ile öğrenme olanağı sunmasıdır. Tümünden gelim yolunun olumlu yanına gelince, önce kurallar verildiğinden öğrenenlerin neyi, niçin ve nasıl kullanılacağını kavramak için ayrıca bir çaba harcamasına gerek olmaması ve yanlış bir yargıya varma olasılığının pek bulunmamasıdır.

2.2. Örtük veya Açık Şekilde

Örtük şekilde dilbilgisi öğretiminde öğretmenin ele alınan konuyla ilgili dilbilgisi kurallarını betimleyerek öğretmesi yerine tümevarımla dilbilgisi öğretiminde olduğu gibi (Besse ve Porquier, 1993:86) cümle veya metin içerisinde yer verilen örnekleri inceleyen öğrenenlerin bizzat kendilerinin kurallar konusunda çıkarımda bulunmaları beklenmektedir. Açık şekilde dilbilgisi öğretimi yaklaşımında tüm dilbilgisi kurallarının bir plan dâhilinde her kuralın betimleme yoluyla detayları anlatılarak verilmesi söz konusudur. Örtük dilbilgisinin yararı, kuralların öğretilmesi ve soyut açıklamalar için ayrıca bir zaman harcanmamasıdır. Açık şekilde dilbilgisi öğretiminin en önemli yararı, öğrenenlerin neyi nerede kullanacaklarını nedenleri ile ve açık bir şekilde öğrenmeleridir. Özellikle zor kurallar konusu öğrenilirken öğrenenlerin kuralları kendi kendilerine kavraması oldukça zor olduğundan zaman zaman açık bir şekilde bu kuralların öğretilmesi başarıyı önemli ölçüde etkilemektedir.

2.3. Bağlama Dayalı Veya Bağlam Dışı

Bağlama dayalı dilbilgisi öğretimi, kuralların farklı konu ve iletişim durumları içerisinde verilmesi şeklindedir. Kurallar bağlamsal kullanımları ile kavratılmaya çalışılmaktadır. Bağlama dayalı dilbilgisi öğretiminde özellikle otantik dokümanlar materyal olarak kullanılabilir. Bağlam dışı dilbilgisi öğretimi, kuralların bağlam dışı yapay olarak üretilmiş cümleler üzerinden verilmeye çalışılmasıdır. Bu yolla dilbilgisi öğretimi, daha çok öğretilmesi hedeflenen kurala göre oluşturulmuş cümleler aracılığı ile sürdürülmektedir. Bağlam dışı dilbilgisinin pek yararından söz edilememekle birlikte, kuralların daha kısa sürede kavratılabileceği söylenebilir. Bağlama dayalı dilbilgisi öğretiminin en önemli yanı

kuralların kullanıldığı bağlama göre şekillendiğinin ve değişebileceğinin öğrenenler tarafından farkına varılmasıdır.

2.4. Etken Veya Edilgen Şekilde

2.4.1. Etken Yolla Dilbilgisi Öğretimi

Etken şekilde dilbilgisi öğretimi yerine belki de etken şekilde dilbilgisi öğrenimi kavramını kullanmak daha doğru olacaktır. Zira bu yolla dilbilgisi öğretiminde asıl hedef dilbilgisini öğretmek olmayıp diğer dil becerilerini geliştirmektir. Öğrenenlerden dilbilgisi kurallarının kullanımını keşfetmeleri beklenmektedir. Özellikle sözlü ve yazılı ifade becerilerini geliştirirken dilbilgisini doğru kullanmak bu durumda bir araçtır. Bu nedenle Puren ve arkadaşları (2001:193) etken dilbilgisini “üretime dayalı dilbilgisi” olarak adlandırmaktadırlar. Etken şekilde dilbilgisi öğretimi belli bir ölçüde “pedagojik dilbilgisi” olarak da adlandırılabilir (Germain et Seguin, 1995:1). Pedagojik dilbilgisi öğrenilen dilin kullanım kurallarının işlevsel olarak uygulanmasını içermektedir (Mahommed, 2008). Burada dilbilgisi öğretiminin yabancı dil eğitimi etkinlikleri çerçevesinde temel dil becerilerinin kazanılmasında bir tamamlayıcı (bileşen) olarak değerlendirilmesi söz konusudur. Öğrenenlerin kendi ürettikleri sözlü veya yazılı etkinlik, gerçekleştirdikleri eylem veya görevlerde dilbilgisini doğru kullanabilmeleri önemli görülmektedir. Bu yolla dilbilgisi öğretimi ve öğreniminde ilerleme dilbilgisi konularına göre olmayıp öğrenenlerin dil becerisi düzeyleri dikkate alınarak gerçekleşmektedir. Etken şekilde dilbilgisi öğreniminin en önemli yararı, bir yandan öğrenen kuralları bağlam içerisinde uygun olarak kullanmayı öğrenirken diğer yandan da yaparak ve yaşayarak öğrenmektedir. Bu da öğrenmede başarı düzeyi ve öğrenilenlerin kalıcılığını artırmaktadır.

Şayet dil bir araç ise onu öğretirken bu gerçeğe göre hareket edip dilbilgisi öğretimi yabancı dil eğitiminin ana hedefi haline dönüştürülmemelidir. Dil derslerinin önemli bir kısmını edilgen yolla dilbilgisi öğretimine ayırarak temel dil becerilerin kazandırılmasına yönelik etkinliklere az zaman ayırmak yerine, dilbilgisi öğretimini de etken bir şekilde bu etkinlikler içerisinde sürdürmek başarıyı artırmada ve hedefe ulaşmada daha etkili olacaktır. Bir başka deyişle dilbilgisi öğretimi temel dil becerileri ve iletişim yetisinden bağımsız düşünülmemelidir.

Dilin, son zamanlarda özellikle sosyal bir iletişim aracı (Gömlüksiz, 2000:259) olarak değerlendirildiği gerçeğinden hareketle, dilbilgisini edilgen yolla öğretmek yerine sosyal iletişime yönelik etkinlikler içerisinde etken yolla kazandırmak daha yararlı görülmektedir. Zira yabancı dil eğitimi bu tür etkinlikler ile sürdürüldüğünde öğretimden çok öğrenme söz konusu olmaktadır.

Kuşkusuz doğru iletişim kurmak ve doğru yazabilmek için dilbilgisi öğrenimine gereksinim duyulmaktadır (Erdem ve Çelik, 2011: 1031). Zira yazılanların veya konuşulanların anlaşılabilmesi ya da duygu ve düşüncelerin etkili bir şekilde anlatımı veya bir mesajın alıcısına doğru iletilmesi, dil öğelerinin birleşmesinde çimento görevi üstlenen dilbilgisini doğru kullanabilmekle ilintilidir. Bununla birlikte yabancı dil eğitiminde dilbilgisini hedef dilin tüm kurallarını ayrıntılı öğrenmek olarak algılayıp dersleri bu şekilde sürdürmenin pek yararlı bir yol olmadığı kanısındayız. Bunun yerine daha işlevsel olan ve sık kullanılan kurallar konusunda gereksinimler doğrultusunda açıklayıcı bilgiler vermek daha yararlı olacaktır. Amaç dilin dilbilgisi kurallarını edilgen yolla betimlemeli bir şekilde öğretmek olmayıp güncel dilin kullanımını aktif etkinlikler aracılığı ile kavratmak olmalıdır.

Etken yolla dilbilgisi öğretiminde genellikle öğrenen aktiftir. Çünkü dilbilgisini öğrenci gerçekleştirdiği çeşitli etkinlik, görev ve eylemler aracılığı ile öğrenmektedir. Sürekli hedef dilde etkinlik ve üretim gerçekleştirmek durumundadır. Böylece, öğrenciler kurallar şeklinde öğrenmeye çalıştıkları dilbilgisini, dil becerilerinin geliştirilmesine yönelik kullanım boyutu ile edinmiş olurlar.

2.4.2. Edilgen yolla dilbilgisi öğretimi

Edilgen ya da pasif yolla dilbilgisi öğretimi, tümden gelim, açık şekilde ve bağlam dışı dilbilgisi öğretiminde olduğu gibi kuralların doğrudan öğretilmesi şeklinde izlenen bir yoldur. Bu yolla dilbilgisi öğretiminde doğrudan dilbilgisi kurallarının öğretilmesi hedef olarak belirlenmiştir. Puren ve arkadaşları (2001: 201) edilgen dilbilgisini “bilgiye dayalı dilbilgisi” olarak tanımlamaktadırlar. Bu tür dilbilgisi “betimlemeye dayalı dilbilgisi” olarak da adlandırılmaktadır (Germain et Seguin, 1995:1; Mahommed, 2008). Pasif yolla dilbilgisi öğretiminde öğrenenlerin tüm dilbilgisi kurallarını sadece bilgi düzeyinde öğrenmeleri söz konusudur (Tanrıverdieva, 2002:42). Öğrenenler kuralları çok iyi derecede öğrenirler, ancak hedef dili kullanma boyutunda aynı performansı gösteremezler. Bilgiye dayalı sürdürülen dilbilgisi için kuralların bir plan dâhilinde ve açıklanarak öğretimi olumlu olarak değerlendirilebilir, ancak öğretimin sadece bilgi düzeyinde sürdürülmesi ve beceriye dönüştürülmemesi olumsuz bulunmaktadır. Ayrıca dilbilgisi kurallarının aşırı titizlikle ve yoğun bir şekilde öğrenilmesi, öğrenenlerde dili kullanırken hata yapma endişesine ve sürekli bilinçaltında kural kontrolüne itmekte bu da sözlü ve yazılı üretim becerisinin gelişimine olumsuz etkivurmaktadır.

Bu yolla dilbilgisi öğretiminde daha çok öğretene aktiftir. Öğrenenlere kuralları bilgi şeklinde açıklayıp örnekler verdikten sonra, boşluk doldurma, çoktan seçmeli, eşleştirme, farklı şekle dönüştürme, yapıya uygun fiil zamanını kullanma gibi alıştırmalar örnekleri ile incelenen dilbilgisi konusunun öğrenilip öğrenilmediğini test eder. Aynı zamanda bu alıştırmalar aracılığı ile öğrenilen dilbilgisi konularının pekiştirilmesi hedeflenir.

3. Yabancı Dil Öğretim Yöntemlerinde Etken ya da Edilgen Şekilde Dilbilgisi

Geçmişten günümüze yabancı dil eğitime yönelik geliştirilen ve yaygın olarak kullanılan yöntemlerin tarihçesine bir göz attığımızda ilk yöntemlerin ağırlıklı olarak dilbilgisi öğretiminin edilgen şekilde yapılması anlayışını benimsedikleri görülmektedir. Gerek yöntem kitaplarındaki dilbilgisi konuları ve alıştırmalar ve gerekse de öğretmenlerin sınıf içindeki uygulamaları edilgen yolla dilbilgisi öğretimine dayanmaktadır. Buna karşın Doğrudan Yöntem ve İşitsel-Görsel Yöntem etken yolla dilbilgisi öğretimi yanlısıdır. 1980’li yıllardan sonra gelişen çağdaş yöntemlere gelince, ağırlıklı olarak etken yolla dilbilgisi öğretimi/öğrenimini benimsedikleri, ancak gerekli durumlarda sınırlı ölçüde de olsa zaman zaman edilgen dilbilgisi öğretimine de yer verdikleri söylenebilir. Söz konusu yöntemleri etken ve edilgen yolla dilbilgisi öğretimi açısından kısaca ele alalım.

Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi tamamen edilgen şekilde dilbilgisi öğretimine dayanmaktadır. Sözlü ve yazılı üretime yönelik hedeflerin ve etkinliklerin bulunmadığı bu yöntemde yapay cümleler ve eğitim amaçlı üretilmiş metinler üzerinden edilgen bir yolla dilbilgisi öğretimi gerçekleştirilmektedir. “Dilbilgisi öğretiminde tümevarım kullanılır ve başlangıçta öğrencilere okutulan metinlerdeki gramer kalıplarına öncelik verilir.” (Memiş ve Erdem, 2013: 300). Bu yöntemde hazırlanmış *Mauger Bleu* adlı yöntem kitabında dersler edilgen yolla dilbilgisi öğretimi ile başlamaktadır. Alıştırma çalışmalarının da çok

önemli kısmı edilgen dilbilgisine ayrılmıştır. Bunlara yoğun fiil çekimleri, zamirler, sıfatlar, vb dilbilgisi konuları üzerine alıştırmalar örnek verilebilir.

Doğrudan Yöntem yabancı dil eğitiminde dilbilgisi öğretimine ayrı yer verilmesine karşıdır. Sözlü ifade becerisinin geliştirilmesini hedefleyen bir yöntem olmakla birlikte sınırlı düzeyde de olsa etken yolla dilbilgisi öğretimi mevcuttur. Dilbilgisi-Çeviri Yönteminde edilgen dilbilgisi öğretimine verilen ağırlığın Doğrudan Yöntemde sözlü anlatım etkinlik ve alıştırmalarına kaydırıldığı görülmektedir. Edilgen yolla ve ezbere dilbilgisi öğretiminin ret edildiği bu yöntemde doğrudan sürdürülen konuşma etkinlikleri içerisinde dilbilgisinin etken olarak öğreniminden söz edilebilir. Hatta sadece sözel etkinliklerle de sınırlı olmayıp sözsüz eylemlerle de dilbilgisinin etken şekilde öğrenildiği iddia edilebilir. Zira bu yöntemde emir cümlelerinin yanında kullanılan jest ve mimiklerin dilsel değerleri buna en güzel örneklerdir. Kısaca belirtmek gerekirse dilbilgisinin diyaloga dayalı konuşma alıştırmaları çerçevesinde içselleştirilerek öğrenimi söz konusudur.

Dilsel-İşitsel Yöntem dinlediğini anlama ve sözlü anlatım becerilerinin geliştirilmesini hedefleri arasında almakla birlikte, yapı alıştırmalarına ağırlık verdiği görülmektedir. Yapı alıştırmalarının temeli, dilbilgisi ve sözcük öğretimine dayanmaktadır. Dolayısı ile yapı alıştırmaları aracılığı ile de olsa dilbilgisi öğretimine önem verilmektedir. Bu bağlamda Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi ve İşitsel-Dilsel Yöntem arasında bir paralellikten söz edilebilir. Aralarındaki fark Dilbilgisi-Çeviri Yönteminde önce kurallar verilir bu kurallar üzerine betimlemeler yapılırken, İşitsel-Dilsel Yöntemde cümlede yer alan kuralların öğretimi yoğun yapı alıştırmalarına dayanmakta olup davranış şekline dönüşmesi hedeflenmekte ve betimlemeye yer verilmemektedir. Roulet (1972:35)' nin ifadesiyle Dilbilgisi-Çeviri Yönteminde dilbilgisi öğretimi kuralların bir bütünlüğüne göre yapılandırılırken, İşitsel-Dilsel Yöntemde yapıların bir listesine göre gerçekleştirilmektedir. Söz konusu yöntemde dilbilgisi her ne kadar örnek yapı cümleleri üzerinden sürdürülse de edilgen yolla dilbilgisi öğretimi söz konusudur. Burada pek bir üretimden söz edilemez. Çünkü yeni cümleleri oluştururken hedef, bağımsız farklı cümleler üretmekten çok öğrenilen benzer dil yapılarını eşdeğer farklı cümlelerde kullanabilmektir.

İşitsel-Görsel Yöntem tamamen sözlü dil becerilerinin gelişmesine ağırlık verirken, özellikle sunulan örnek durumlarda kullanılan dil yapılarının farklı bağlamlarda sözlü anlatım becerisinin gelişimine yönelik gerçekleştirilen etkinliklerde yeniden kullanımına dayanmaktadır. Bu tür çalışmalar dolaylı yolla etken şekilde dilbilgisi öğrenimi olanağı sunmaktadır. Doğrudan Yöntem gibi İşitsel-Görsel Yöntem de edilgen yolla ve ezbere dilbilgisi öğretimine karşıdır. Rivenc (1981:340)'e göre İşitsel-Görsel Yöntemde dilbilgisi öğretimi amacıyla dilbilgisi ile ilgilenilmez, dilbilgisi uygulamalarının tek amacı öğrenenlerin anlamaları ve benzer durumlarda kendilerini ifade etmelerine yardımcı olmaktır. Dilbilgisi, verilen diyalogdakine benzer konuşma diyalogları oluşturulması aşamasında içselleştirilerek öğrenilmektedir.

İletişimsel Yaklaşım gelindiğinde yabancı dil öğretimi dört temel dil becerisini geliştirmeye odaklı sürdürülmektedir. Önemli bir dil bileşeni olarak değerlendirilen dilbilgisine de gerekli yer verilmektedir. Ağırlığın etken yolla dilbilgisi öğretimi/öğrenimine verildiği görülmektedir. Zira bu yöntemde dil üretimsel ve iletişimsel sistemleri bütünü olarak değerlendirilmektedir (Doğan, 2012:172). Özellikle iletişime dönük hem sözlü hem de yazılı anlatım etkinlikleri etken şekilde dilbilgisi öğretiminin gerçekleşmesinde önemli çalışmalar olarak kabul edilebilir. Ancak İletişimsel Yaklaşım göre oluşturulmuş yöntem kitaplarında bazı dilbilgisi konularının edilgen yolla da verilmeye çalışıldığına tanık olunmaktadır. Aynı şekilde söz konusu yöntemde göre ders işleyen öğretmenler de

sınıfta zor dilbilgisi konularını anlatırken öğrenenlerin gereksinim duyması durumunda sınırlı şekilde de olsa edilgen yolla dilbilgisi öğretimine yer vermektedirler. Yöntem kitaplarında zaman zaman dilbilgisi alıştırmaları bulunmaktadır. Zira söz konusu yöntem yabancı dil eğitimi ve dilbilgisi öğretiminin gereksinimlere göre esnek bir şekilde düzenlenmesinden yanadır.

Göreve Dayalı Yaklaşım, adından da anlaşıldığı gibi yabancı dil öğretimi/öğreniminin belirlenen görevlerin gerçekleştirilmesi yoluyla gerçekleştirilebileceği anlayışındadır. Dolayısıyla bu yöntemde hem temel dil becerileri ve hem de dil bileşenlerinin öğretimi ve öğrenimi tamamen öğrenci odaklı görevler aracılığı ile sürdürülmektedir. Her tür görev, öğrenenlerin etkin katılımını zorunlu kıldığından dilbilgisi öğretimi de ancak etken yolla yapılmaktadır. Bu yöntem yabancı dil eğitiminde bilgilerin edilgen yolla aktarımına karşı bir anlayışa dayanmaktadır.

Eylem Odaklı Yaklaşım sosyal eyleme dayalı yabancı dil öğretimi/öğrenimini hedeflediği için gerek temel dil becerilerini geliştirmeye ve gerekse de dilbilgisinin de aralarında bulunduğu dil bileşenlerinin öğretimine yönelik çalışmaların öğrenenlerin aktif katılımlarını önceleyen eylemler yoluyla sürdürülmesi perspektifini benimsemektedir. Bu yaklaşıma göre yabancı dil eğitimi sürdürülürken gerçekleştirilmesi öngörülen eylem, görev ve etkinlikler özellikle toplumsal bağlamda hedef dilin yaparak ve yaşayarak öğrenilmesine odaklıdır. Dilbilgisini etken yollarla öğrenme konusu açısından bakıldığında dilin başlıca işlevinin etkileşim olduğunu savunan Doğal Yaklaşım, dilin bir iletişim aracı olduğunu kabul eden İletişimsel Yaklaşım ve dilin eyleme dayalı etkinlikler aracılığı ile öğrenilmesini öngören Eylem Odaklı Yaklaşım arasında ortak bir anlayış söz konusudur ((Demircan, 2005:240). Dilbilgisi, ağırlıklı olarak öğrenenlerin temel dil becerilerini geliştirmek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalar içerisinde aktif yolla öğretilmekte ve öğrenilmektedir. Ancak İletişimsel Yaklaşım gibi Eylem Odaklı Yaklaşıma göre hazırlanmış yöntem kitaplarında zaman zaman edilgen yolla da dilbilgisi öğretimine rastlanmaktadır. Benzer durum öğretmenin sınıf içi çalışmalarında da söz konusu olabilmektedir. Zira Eylem Odaklı Yaklaşımın gereksinim duyulduğu durumlarda sınırlı da olsa edilgen yolla dilbilgisi öğretimi ret etmediği görülmektedir. Yöntemin doğuşunda etkili olan Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni (2001: 10), iletişimsel dil yeteneğinin gelişimini üç etmene dayandırmaktadır. Bunlar dilsel, toplumdilbilimsel ve pragmatik yeterlilikler. Dilsel Yeterlilik sözcük, ses ve söz dizim bilgilerini içermektedir. Dilbilgisinin edilgen bir şekilde ve ezbere öğretilmesi arzulanmamakla birlikte, anlamaya yönelik beceriler ile üretime dönük sözlü ve yazılı üretim becerilerinin geliştirilmesi çalışmalarında dilin doğru kullanımının önemine vurgu yapılmaktadır. Bu hedefe ulaşmada dilbilgisinin gereksinimler doğrultusunda izlenecek yolla verilmesi uygun bulunmaktadır.

Örnek olarak Eylem Odaklı Yaklaşıma göre hazırlanmış bir yöntem kitabı olan Alter Ego'yu irdelemeyi uygun bulduk. Genç ve yetişkinlere yönelik hazırlanan A1 düzeyindeki bu kitap Hachette yayın evi tarafından 2006 yılında hazırlanmıştır. Daha sonraki yıllar bu kitabın devamı Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metninde belirlenen tüm dil düzeyleri (A1, A2, B1, B2, C1, C2) için birer cilt şeklinde düzenlenmiştir. Temaya göre yapılandırılan kitapta her üniteye "dil noktası" adı altında kısa bir kısma yer verilmekte, ancak burada uzun uzadıya edilgen yolla dilbilgisi kurallarının anlatımı yapılmamaktadır. İşlenen konuyla ilgili birkaç kullanım örneği sunulmakta ve ardından da birkaç alıştırma verilmektedir. Öğrenenlerden dilbilgisi kurallarını ezbere öğrenmeleri beklenmemektedir. İncelediğimiz kitapta dilbilgisi öğretiminin daha çok diğer etkinlikler içerisinde kazandırılmasının hedeflendiği görülmektedir. Bir dinleme etkinliği çerçevesinde dahi öğrenenlerin dili doğru kullanma

becerileri değerlendirilebilmektedir. Ele alınan tema ile ilgili dinleme diyalogları ve incelenen metinler, öğrenenlerin oluşturdukları sözlü ve yazılı üretimler şeklinde öğrenenlerin aktif olarak katılımlarını gerektiren çeşitli etkinlikler aracılığı ile dilbilgisini öğrendikleri görülmektedir. Öğrenenler daha çok, gözlemleyerek, araştırarak, keşfederek ve uygulayarak dilbilgisi kurallarını öğrenmektedirler. Bununla birlikte "dil noktası" adlı kısımlarda yukarıda da belirttiğimiz gibi az da olsa dil bilgisi üzerine bilgiyi ölçen alıştırmalara da yer verilmiştir.

4. Etken Yolla Dilbilgisi Öğrenimi Etkinlikleri

Hem anlama hem de üretime yönelik birçok etkinlik aracılığı ile dilbilgisi öğrenimi gerçekleştirmek mümkündür. (Richards ve Rodgers, 2001). Anlama bağlamında dinlediğini anlama becerisine yönelik dinlenen ses kayıtları veya videolardan hareketle ve okuduğunu anlamaya yönelik okunan metinlerden hareketle, üretim bağlamında konuşma becerisine yönelik rol oyunlarından hareketle ve yazma becerisine yönelik metin oluşturma görevlerinden hareketle dilbilgisini etken yolla öğrenme olanağı söz konusudur. Ezber alıştırmaları ile mekanik öğrenme yerine çeşitli aktif etkinlikler ile dilbilgisi öğretilbilir (Doğan, 2012:176). Böylece biyolojik etmenler de öğrenmede işe koşulmuş olur (Gür, 1995).

4.1. Yazılı Üretime Yönelik Etkinlikler

Etken yolla dilbilgisi öğretimi amacıyla öğrenenlerden çeşitli konularda yazılı ürün oluşturmaları istenebilir. Öğrenilmesi hedeflenen dilbilgisi konusunu içeren bir hikâye, mesaj / e-mail, reklam, istek mektubu yazmaları görev veya etkinlik olarak verilebilir. Böylece öğrenenler günlük iletişim dili kullanılarak üretime yönelik yazılı anlatım etkinlikleri aracılığı ile hem dil hem de dilin kullanımına yönelik bilgi ve beceri edinilmiş olur (Demirel, 2012:117)..

Örneğin, öğrenenlere dilbilgisi konusu olarak geçmiş zamanın öğretilmesinin hedeflendiğini varsayalım. Bu hedefe ulaşmak için önce çeşitli fiillerin geçmiş zamanının çekimini öğretip, sonra da bunları ayrı ayrı cümlelerde kullandırmak yerine, öğrenenlerden geçmiş zamanı kullanarak bir hikâye yazmaları ya da yaz tatilinde ne yaptıklarını anlatmaları istenebilir. Öğrenenler böylece aktif yolla geçmiş zaman konusunu öğrenirlerse hem nasıl hem de ne zaman geçmiş zaman çekimini kullanacaklarını kavramış olurlar. Ayrıca böyle üretime yönelik bir çalışmada sadece fiil çekimi değil aynı zamanda bağlam içerisinde fiillerin geçmiş zamanı ile birlikte kullanılacak zaman zarflarını da öğrenmiş olurlar. Örneğin, geçen yaz, geçen yıl, üç gün önce, bir ay önce, 2015 yılında Fransa'ya gittim gibi.

4.2. Sözlü Üretime Yönelik Etkinlikler

Yabancı dil eğitiminde sözlü üretime yönelik planlanan çeşitli etkinlik, görev ve eylemler de dilbilgisi öğretimi amacına yönelik olarak kullanılabilir. Öğrenenlerden herhangi bir konuda, kazandırılması hedeflenen bir dilbilgisi konusunun yer aldığı bir konuşma yapmaları veya o konuyla ilgili bir grup konuşmasında yer almaları ya da bir video kaydı oluşturma görevini gerçekleştirmeleri istenebilir.

Bir örnek verecek olur isek, gelecek zaman fiil çekimini öğrettiğimizi düşünelim. Yukarıda verdiğimiz örnekte olduğu gibi bu dilbilgisi konusunu da doğrudan kuralları açıklayıp örnek vererek edilgen yolla öğretmek yerine, öğrenenlerden gelecekle ilgili bir konuda sözlü olarak planlarını anlatmaları ya da hafta sonu için bir etkinlik planlamaları, bu konuyla ilgili gelecek zaman fiil çekimini kullanmaları beklenebilir.

5. Etken Yolla Dilbilgisi Öğretiminin Yararları

Yabancı dil eğitiminde derslerin önemli bir bölümünü dilbilgisine ayırıp edilgen yolla yoğun dilbilgisi öğretimi yerine, gereksinimler doğrultusunda dilbilgisi öğretiminin ağırlıklı olarak etken yolla sürdürülmesi başarılı yabancı dil öğretimi/öğrenimine ulaşmak için yararlar sağlayacağı bir gerçektir. Bu yararların bazıları şunlardır:

- Aktif şekilde öğrenenin rol aldığı etken yolla dilbilgisi öğretimi durumunda, öğrenenlerin sürekli dilbilgisi kurallarını ezbere öğrenmek zorunda kaldıkları edilgen yolla dilbilgisi öğretimine oranla motivasyonları daha yüksek düzeyde olur.
- Yabancı dil dersleri kuralların sıkıcı bir şekilde öğretildiği bir ders olmaktan çıkar ve öğrenenlerin bizzat kendilerinin rol aldıkları etkinlik odaklı derslere dönüşür.
- Etken yolla dilbilgisi öğretildiğinde öğrenenlerin temel dil becerilerini geliştirmelerine yönelik daha çok etkinlik ve görev gerçekleştirmeye zamanları olur.
- Dilbilgisi yabancı dil eğitiminde hedef olmaktan çıkıp temel dil becerilerinin geliştirilmesi için gereksinim duyulan bir araç olarak değerlendirilir.
- Öğrenenler dilbilgisi konularını yaparak ve yaşayarak öğrenirler.
- Bu yolla dilbilgisi öğretimi sürdürüldüğünde kuralları öğrenmekten çok kuralların bağlama göre kullanımını edinme söz konusudur.
- Öğretimden çok öğrenme merkezli bir yaklaşım benimsendiği için daha çok kazanım odaklı bir yol izlendiği söylenebilir.

6. Sonuç

Yabancı dil eğitiminde önemi ve öğretme/öğrenme şekli her zaman tartışma konusu olan dilbilgisi yabancı dil yöntem kitapları ve dil sınıflarında varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Geleneksel yöntemlerde amaç olarak görülen dilbilgisi, çağdaş yöntemler tarafından temel dil becerilerinin geliştirilmesinde bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Dilbilgisi öğretiminin etken ya da edilgen yolla sürdürülmesi konusunda bir yöntemden diğerine farklılıklar görülmektedir. Geçmişte Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi tamamen edilgen yolla dilbilgisi kurallarının ezbere öğrenilmesini öngörürken, günümüzde en son yöntem olarak ortaya çıkan Eylem Odaklı Yaklaşım dilbilgisi öğretiminin ağırlıklı olarak etken yolla sözlü ve yazılı üretime dönük etkinlik ve eylemler aracılığı ile öğrenilmesini uygun bulmaktadır.

Sonuç olarak yabancı dil eğitimindeki yeri tamamen yok sayılamayacak olan dilbilgisi öğretimi/öğreniminin etken yolla sürdürülmesi yaparak ve yaşayarak, bir başka deyişle içselleştirerek öğrenme olanağı sunduğu için hem öğrenilenlerin kalıcılığını artırmakta hem de dilbilgisi kurallarını değil kuralların kullanımını öğrenme fırsatı yaratmaktadır. Bu bağlamda farklı konu ve alanlarda özellikle yazılı anlatıma yönelik oluşturulan ürünler önemli etkinlik materyalleri oluşturmaktadır. Ancak bazı zor ve karmaşık dilbilgisi kurallarının öğretiminde zaman zaman edilgen yolla da başvurulabileceğini unutmamak gerekmektedir. Zira dilbilgisi öğretiminde temel yaklaşım öğrenenlere dili nasıl daha etkili öğretebiliriz sorusuna yanıt aramak olmalıdır.

Kaynakça

- Berthet, A. et all. (2006). *Alter Ego*, Paris: Hachette.
- Besse, H. et Porquier, R. (1993). *Grammaires et didactiques des langues*, Paris: Didier.
- Demircan, Ö. (2005). *Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri*. İstanbul:D&R.
- Demirel, Ö. (2012). *Yabancı Dil Öğretimi*. Ankara:Pegem.
- Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni (2001).
- Doğan, C. (2012). *Sistemik Yabancı Dil Öğretim Yaklaşımı ve Yöntemleri*, İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Erdem, İ ve Çelik, M. (2011). Dil bilgisi öğretim yöntemi üzerine değerlendirmeler. *Turkish Studies* 6/1, 1030-1041.
- Germain, C. et Seguin, H. (1995). *Le point sur la grammaire en didactique des langues*, Canada : CEC.
- Gömlüksiz, M. N. (2000). Yabancı dil öğretiminde kullanılan yöntemler ve yöntem sorunu. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5, 253-264.
- Günday,R. (2015). *Yabancı Dil Öğretiminde Yaklaşımlar, Yöntemler, Teknikler ve Multimedya Araç ve Materyalleri*. Ankara: Favori Yayınları.
- Gür, H. (1995). Yabancı Dil Öğretiminde Yöntem Sorunu, *Dil Dergisi*. 28-34
- Hengirmen, M. (2006). *Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri ve TÖMER Yöntemi*. Ankara: Emin Yayınevi.
- Mahommed, A. (2008). Faut-il ignorer complètement la grammaire explicite en FLE? *Colloque Bruxelles*, 20-22 Mars 2008.
- Memiş, M. R & Erdem, M. D. (2013). Yabancı Dil Öğretiminde Kullanılan Yöntemler, Kullanım Özellikleri ve Eleştiriler, *Turkish Studies*. 297-318.
- Özçelik, N. (2012). L'enseignement et l'apprentissage de la grammaire en classe du FLE. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 61, 175-186.
- Puren, C. Bertocchini, P. et Costanzo, E. (2001). *Se former en didactique des langues*, Paris: Ellipses.
- Richards, J. C. And Rodgers, T. S. (2001). *Approaches and Methods in Language Teaching*. CUP, New York.
- Rivenc, P. (1981). Et la grammaire dans tout cela. *Revue de Phonétique Appliquée*, 339-351.
- Roulet, E. (1972). *Théories grammaticales, descriptions et enseignement des langues*, Paris: Labor, Nathan.
- Tanrıverdieva, K. (2002). *La notion de grammaire dans l'enseignement/apprentissage du français langue étrangère*. Rapport de recherche bibliographique Mars 2002.